

A „Zúgjon dalunk!” munkásdalgyűjtő akcióról

Régi adósságot törlesztettünk az elmúlt évben az országosan meghirdetett társadalmi munkásdalgyűjtő akcióval. Több országos szerv és intézmény (Művelődésügyi Minisztérium, SZOT, KÓTA, Fővárosi Tanács, Televízió és alkalmanként a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága, valamint az MTA Zenetudományi Intézete) gondozásában egész esztendőn át folyt a feltáró munka és nyolc megye kivételével az ország minden részéből küldtek a KÓTA központjába az összegyűjt dalokból. Később a Fővárosi Tanács — különválasztva a fővárosi gyűjtés eredményét az országotól — közre is adta a legjobbnak ítélt dalokat — eredeti, vagy feldolgozott formában. Hanglemezeire rögzített változatuk a közönség számára is hozzáférhetővé válik.

Időközben a vidéki gyűjtés értékelése is lezárult, így tanulságul érdemes ennek néhány tapasztalatát számba venni. Az akció további folytatása esetén ezek szem előtt tartása bizonyára hasznos lehet. Az ún. „paraszi népdal” gyűjtése hazánkban csaknem hét évtizede folyik módszeresen és tudományos igénnyel. Viszonylag könnyű helyzetben van tehát, aki ezt a gazdag kincsésztartat óhajtja tovább gyarapítani. *Bartók* és *Kodály* megalapozott gyűjtőmunkája nyomán ma már nem nehéz eldönteni, hogy a népdalból mit érdemes és hogyan kell gyűjteni. Jöval nehezebb a helyzete annak, aki a munkásság hagyományanyagából kíván értékeket a felszínre hozni. Még alapos folklór-szakismeret birtokában is nehéz döntenie: mit tekintsen e dallamanyagból értékesnek?

A most lezárt „Zúgjon dalunk!” akcióban a gyűjtők többsége lelkes amatőrökből verbuválódott, s ez az összegyűjt dallamanyag minőségén is lemérhető. Nyilvánvaló, hogy a társadalmi változások jegyében született és formálódott munkásénekes hagyományokban való eligazodáshoz az általános népdalgyűjtési ismereteknél is tágabb, sokrétűbb tájékozottságra van a gyűjtőnek szüksége. Ezt a jövőben feltétlenül figyelembe kell venni. S még valamit: az akció során összegyűjt mintegy félezer dallam közt számos komponált, közismert mű dallamtöredéke található, szövegében és dallamában egyaránt megváltoztatott formában. Különösen gyakori jelenség ez a munkásdalárdák műsoraiból ismertté vált dalok esetében. Bebizonyosodott, hogy a munkáskollektívákba tömörült városi ember — alkotói ambícióitól hajtva — a zeneszerzők által komponált dalt sem „tartja tiszteletben”, hanem a maga céljai szerint formálja, alakítja és az ismert dallamot aktuális szöveggel „fejeli meg”. Ezek közül néhány tetszetős dallamból egyik neves zeneszerzőnk többszölamú kórusdalt komponált s csak amikor a mű nyomdakész állapotban volt, derült ki, hogy e dallamok újbóli feldolgozását állami jogvédelem tiltja, mert ismert szerzők feledésbe merült alkotásai. (A kéziratot természetesen meg kellett semmisíteni.)

A gyűjtők vallomásaiból kiderül, hogy a felkeresett „nótafa” rendszerint a legkevésbé használható dalokat éneklő a legszivesebben és a leglelkesebben. Ilyenek a múlt század közismert városi slágereinek dallamaira készült aktualizált dalok, amelyek attól váltak munkásdallá, hogy munkástárgyú szöveget „húztak rájuk”. Szemügyre vételük és országos elterjedésük térképe mégis sokat mond a tudományos kutató számára az elmúlt félévszázad társadalmi-politikai-kulturális változásainak mozgatórugóiról, és főleg a nép érzelmi-értelmi reakciójáról. E dalok dokumentum értéke igen nagy. További gyűjtésük már csak azért is fontos és sürgős, mert ezek a dalok nótáíainak elhunytával örökre elvesznek az utókor számára. Többségük mondanivalója a társadalmi valóság változásaival idejétmúlttá vált. Száj-hagyomány útján történő továbbéneklésükre ezért nem lehet számítani.

A gyűjtőmunka folytatását minden bizonnyal az is megkönnyíti, hogy a sajtó és különösen a televízió — a vidéki gyűjtőmunkáról készített helyszíni felvételek

sugárzásával — a közvélemény számára vitathatatlaná tette e kezdeményezés fontosságát és hasznosságát. S ha e műsorok a gyűjtés nehézségeire is fényt derítettek, azzal a téma iránt érzékeny szakembereket nem riasztották el, hanem még nagyobb körültekintésre és a szakmai igényesség fokozására serkentették. Örülünk, ha a következő hónapokban — a megyei kórusszervezetek hívó szavára — az ország minden táján összefognának az érdekelt szakemberek és megteremténék a további gyűjtőmunka feltételeit. A megyei művelődési központok vezetői minden bizonnyal készséggel vállalják e fontos társadalmi akció házigazdájának szerepét. A honismereti körök vezetői és tagjai személyi és tárgyszerűen lehetnek segítségére e hasznos buzgókodásnak. Különösen az u.n. fehér foltok felderítését kellene elsődleges célul megjelölni, mert a múlt évi felhívásra a 19 megyéből 8 nem reagált. Nehezen magyarázható, hogy ezek között van pl. Komárom, Pest és Baranya megye is, amelyek közismerten nagy munkásmozgalmi hagyománnyal rendelkeznek. (Talán Komárom megye az egyetlen közülük, amely legalább önálló bányászalgűjtőmunkával dicsekedhet.) Az újabb próbálkozások most már talán ezekben a megyékben is eredményesnek bizonyulnának.

A gyűjtés folytatása mellett szól az is, hogy a félezernyi felgyűlt dallamnak alig 10 %-a volt selejt, vagyis a teljesen használhatatlan. 80 %-ra tehető azoknak a száma, amelyek „csak” a tudomány számára jelentenek értéket. A maradék, mintegy 50 dallam, a gyűjtés fő eredménye: ennyit talált az értékelő bizottság alkalmasnak arra, hogy valamilyen formában előmozdítsuk a továbbélésüket. Tekintve a gyűjtés önkéntes és társadalmi akció jellegét, valamint azt, hogy a dalhagyomány mögött csupán évtizedek és nem évszázadok húzódnak meg, ezzel az eredménnyel elégedettek lehetünk.

A KÓTA olyan *módszertani segédeszköz* közreadásával szándékszik a megyei gyűjtést szervezők munkáját megkönnyíteni, amelyben a tavalyi akció tapasztalatait is számbavéve mind a szervező, mind a gyűjtő munka módszereire nézve ajánl némi eligazítást.¹ A munka megkezdéséhez nélkülözhetetlen „nótafa”-jelöltek címjegyzékének összeállításával addig sem kellene várni, hiszen annak a forrásai adóttak: részben a nagyüzemek nyugdíjasainak, részben a pártbizottságokon az idős párttagok nyilvántartásának felhasználásával a feltáró munka már jó előre megtervezhető. Bízunk benne, hogy az újabb egy vagy két évre tervezett gyűjtés megindításához sem hangzatos jelszavakra, sem hivatalos úton közzétett felhívásra nincs szükség. A gyűjtés társadalmi keretét mindenütt a megyei KÓTA-szervezetek nyújthatnák, míg a begyűlt anyag félévenkénti feldolgozását — az MTA Zenetudományi Intézetének a közreműködésével — a KÓTA központi szervei vállalják magukra. Várjuk a kezdeményezők jelentkezését.

Maróti Gyula

Felsőrákosi ládafaedél belső díszítménye

¹ A dallamok szakszerű megőrzése mellett különösen kívánatos a „dalok életének” beható kutatása: a szöveg létrejötte, a dallal való megismerkedés forrása és alkalmá, a vele való éles gyakorisága, terjedése, esetleg megőrzése stb. Ezek feltárása mozgalomtörténeti szempontból is haszonnal járhat.